

ADALÉKOK AZ 1601—1602. ÉVI ERDÉLYI HADI ESEMÉNYEK TÖRTÉNETÉHEZ.

MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.

Básta 1601 augusztus 13-án Kolozsvárról a Thorda melletti táborba ment.¹⁾

«Mihály vajda a goroszlói csatában ugyan vitézül és állhatatosan viselkedett, de a kegyetlenségek, melyeket elkövetett, a gyűjtogatások, rablások, melyekkel az országot pusztította, az erőszak, melylyel a lakosok fölött zsarnokoskodott, még Básta kemény szívének is túlsokká váltak és Mihályt magához rendelte a czélből, hogy megmondja neki, miszerint ilyen zsarnokoskodástól a jövőben tartózkodjék; mert ha az ország el van pusztítva, úgy Ő Felségének magának sem fog ez az eljárás tetszeni, de sőt még a hadak sem lesznek képesek magukat az országban fentartani. De Mihály vajda eme felhívásnak, mely 1601 augusztus 18-án tétetett, nem tett eleget.

Különböző jelek és hírek által napfényre jött, hogy a vajda mindenféle titkos terveket kovácsol, úgy a törökökkel, mint a lengyelek és tatárokkal szövetséget keres és az uralmat egészen magához akarja ragadni.

Miután a bizonyítékok elégségeseknek látszottak, Básta elhatározta, hogy a vajdát elfogatja, és a császár nevében vasra vereti.

Miután azonban a vajda a felhívásra nem jelent meg, Básta *augusztus 19-én*, egy vasárnapon, néhány száz német és vallon muskétást (2 zászlóalj vallont, és 2 zászlóalj németet) azon meg-

¹⁾ Codex 8974.

bízással küldött Mihály vajdához, hogy jelenjen meg a tanács ülésén, miután fontos elhatározásokról van szó; az esetben pedig, ha netán félne, úgy a katonák meg fogják őt oltalmazni.

De a vajda nemcsak megjelenését tagadta meg, hanem még gúnyos szavakban oda nyilatkozott, «*hogy Erdély nem Rudolf császáré, hanem az övé*, miután ő azt immár másodszer foglalta el és tartja kezeiben és így sem Básta, sem a császár neki nem ura többé».

A kíséret parancsnoka, *Beauri Jakab* kapitány, azonban a vajda mellől tágitani ezután sem akarván, Mihály oda kiáltott embereinek, hogy a ki szereti őt, az a németeket és vallonokat üsse le, eközben pedig a sátorban függő oldalfegyverek egyikét lekapva, a német kapitányra vágott és magát védő állásba helyezte. Ámde még az általános verekedés megkezdése előtt egy vallon altiszt Mihály vajdát alabárdjával átdöfte, egy német zsoldos pedig két vágással a vajda fejét vágta le.¹⁾

Ez alkalommal a vajda kíséretében volt oláhok közül néhány elesett, míg a többiek megadták magukat és kegyelmet kértek.

A német és vallon katonák feldühödve az oláh tábort kirabolták, a vajda testét pedig egész napon át mezítelenül a sátorban hagyták feküdni.²⁾

Ezután Básta a tábor kikutatását rendelte el. A vajdánál sok török levelet találtak, melyekből annak gonosz szándékai tisztán kiténtek. Hasonlóképen több, Rudolf császár által Bástához intézett levélre is bukkantak, melyeket a vajda eltitkolt volt.³⁾ Mind eme leveleket, azokat is, melyek Báthory Zsigmondtól és más gyanús személyektől származtak, Básta saját igazolása céljából az oláh, valamint a többi hadi népnek lefordítva felolvastatta; így a vajda titkos fondorlatai napfényre jutván, a vallonok azt felelték: «miután két királynak gonosz módon szolgált, a mit kapott megérdemelte».

¹⁾ Egy Kolozsvárról augusztus 20-án, tehát közvetlenül az esemény után, keltezett irat azt mondja: «ezután a német kapitány pallosával a vajda fejét levágta».

²⁾ Később Gy.-Fehérvártt temettetett el, de azután Oláhországba vitetett.

³⁾ Codex 8974 pag. 585,599.

Egy a prágai udvarhoz küldött futár a közelebbi részletekről jelenti: A vajda különösen azért találtatott hűtlennek, mert ő maga áhítozott Erdély birtokára. E mellett úgy Zsigmonddal, mint a többi lázadóval és Simon temesvári pasával is titokban értekezett, ez utóbbit kérve, hogy a «hozzá tekintélyes számmal özönlő oláh csapatok mellé török segélyhadat küldjön és a németeket az országból kiűzni segítsen, hogy azután ő (a pasa) Gyula-Fehérvárt nyugodtan lakhasson, mely célra a városháza, számára már be is rendeztetett.¹⁾ A vajda a további eseményeket is úgy akarta rendezni, hogy az összes vallonok, valamint a városok küldöttei is, kik a császárnak meghódolni akarván, Bástához igyekezzenek, le-mészároltassanak, miután azt akarta, hogy mindenki neki hódoljon meg.

Továbbá pedig Bástá tudta nélkül Somlyó várából 15 löveget vitetett el a maga táborába, s egyáltalán az utóbbi időkben Bástától sem parancsot elfogadni, sem magát neki alárendelni nem akarta, s már úgy álltak a dolgok, hogy a vajda 300 lovassal, azon ürügy alatt, hogy feleségéhez és fiához megy, a táborból szövetségeseihez készült, hová aztán az oláhok is őt követendők voltak.

Az oláh csapatok nagy része Bástá alatt császári szolgálatban maradt és 2 ezredből egy alakult.

Egy gúnyos nyilatkozat, melyet erdélyi urak írtak, becsmerli ugyan Bástát, de másrészt igazolja, hogy az egykorúak a császári tábornok eme tetteben az oláh zsarnokság és rablásnak megszüntetését látták.

1601 szeptember 1-én Bástá egy 5 zászlóaljából, úgynevezett «*fekete lovasokból*», álló különítményt *Ferenczi* (Franciscus) ezredes parancsnoksága alatt a szász városok hetedikébe, Beszterczére küldött, hogy azt megfenyegezzék, miszerint ha bizonyos pénzösszeg letétele mellett, úgy mint Kolozsvár, Bástának meg nem hódolnának, akkor Beszterczét 24 óra alatt megrohanja és elpusztítja. A beszterczeiek félelmükben és ijedségükben azonnal 2000 forintot tettek le és a tordai császári táborba 200 borral és gabonával terhelt szekeret küldtek.

Ezek után *Ferenczi* 3 zászlóaljjal és némi a város által mellé

¹⁾ U. o. pag. 611.

adott néppel, 2 zászlóaljnak Beszterczén való visszahagyása után, a Maros völgyébe Vécs és Görgény ellen indult. Megérkezve, az oda menekült 500 erdélyi nemest felszólította, hogy teljes kegyelem biztosítása mellett jöjjenek táborába, a mit azok meg is cselekedtek. Bástához érkezve, miután neki meghódoltak volt, az őket kegyelmesen fogadá és békében engedé őket tovább vonulni. Az akkori zavart politikai viszonyok folytán azonban a nemes urak nem tartották meg hűségüket, és már három hónap mulva Bástával ismét mint ellenségek álltak szemben.

Básta kivánságára az oláhok még akkor is hajlandók voltak az öreg Petu vajda fiát, *Marut* — ki a vajdai székre jogosult moldva és oláh vajdák törzséből származott, a császár által Innsbruckban neveltetett, s ez időben, szeptember elején, Básta főhadiszállásán tartózkodott — vajdájukká választani és elfogadni, miáltal eme tartománynak a császár birtokába kerülése legközelebb bekövetkeztetett volna.

A tábornok azonban most minden igyekezetével arra törekedett, hogy a székely földet meghódolásra bírja. E czélból Mihály vajda halála után annak hátrahagyott népét *Rákóczy Lajos* vezetésére bízta, ki a mintegy 5000 főnyi sereggel a székely földre benyomult és azt néhány helység kivételével meghódolásra bírta.

Maga Básta Thordáról szeptember elején 14000 emberrel Meggyes és Segesvár ellen nyomult;¹⁾ egyidejűleg Fogaras ellen, melynek várába Csáky és még néhány erdélyi úr menekült, egy tüzéséggel ellátott különítményt küldött ki, s azon reménykedett, hogy 8 nap alatt mind eme helyeket visszafoglalhatja.

Nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy Básta hadtestében a zsákmány egyenlőtlen elosztása folytán az oláhok és szabad hajdúk között sok villongás volt, mely utóbb lázadásá fajult, a mennyiben az utóbbiak a tábort egyszerűen ott hagyták.²⁾

Székely Mózes eközben egyik helyről a másikra menekült és később még ugyan ez évben Baranya megyében Pécsett találjuk őt, hol a Gházi-Giráj tatár kánnal folytatott tanácskozásokban

¹⁾ U. o. pag. 653.

²⁾ U. o. pag. 615.

vett részt;¹⁾ 1000 magyar lovasa a kolozsvári események után Bástához pártolt át.²⁾

Básta hadtestének a Meggyes-Segesvár irányban való előretolatása egyszersemind az erdélyiek további lépéseinek megfigyelését is czélozta, miután Borbély György 4—5000 emberrel Gyulafehérvártól mintegy 2 mértföldnyire tartózkodott.³⁾ Szeptember 25-én biztos hírt vevén arról, hogy Báthory Zsigmond egy moldvák és oláhokból összeállított számos sereggel Erdélybe ujlag előnyomulni készül, Básta hadi népével Zsigmonddal szembe szállni akart és egyelőre, újabb híreket bevárandó, Meggyes és Szeben közt szállott táborba.⁴⁾

Egy a Meggyes-Szeben közti táborból 1601 október 4-én keltezett hivatalos tudósítás azt mondja, hogy az összes szász városok, három kis megye kivételével, melyek Zsigmondhoz ragaszkodnak, megadták magukat a császárnak és újból meghódoltak; hogy Zsigmond jelenleg az említett 3 megye alattvalóiból álló mintegy 5—600 paraszttal Prázmáron, Brassónál, áll; hogy Bástánál a császári táborban Oláhországból egy küldöttség azon kívánsággal jelent meg, miszerint Ő császári Felsége a jelenleg Oláhországban lévő legelőkelőbb embert, *Strévát*, ki a Habsburg háznak mindenkor híve volt, bízza meg a kormányzósággal.⁵⁾

A császári tábornok a moldvai vajdával is érintkezésbe lépett s a vajda írásban biztosítja Bástát, hogy tőle nincs mit tartania, ő mindig csendes szomszédja marad és jó barátsággal van iránta.⁶⁾

¹⁾ Megemlíti a Századokban is 1892. Thury József, «Pecsevi viszonya» stb.

²⁾ Codex 8974 pag. 611.

³⁾ U. o. pag. 653.

⁴⁾ U. o. pag. 643.

⁵⁾ Figyelemreméltó, hogy úgy a 8974 sz. Codexben (pag. 692), mint egy Kassáról 1601 október 16-án keltezett irat egy Bástánál megjelent oláh küldöttséget említ, mely egy bizonyos Bistor Stoyko-t, ki kitünő ember, régi család ivadéka, az országban közszeretetnek örvend és minden tekintetben bizalmat érdemel, e mellett pedig két fivérével egyetemben a volt császári biztosokkal mindig jó barátságban volt, kívánta Ő Felsége által a nekik szánt Radul helyett vajdává megtenni és méltóságában megerősíteni. Nem tudjuk, hogy Stréva és Bistor Stoyko nem ugyan egy személy-e?

⁶⁾ A moldvák ugyanis a Mihály vajda halála után az új vajdát,

A törökök, kik már Déva felé közeledtek, miután megtudták, hogy az ország nagyban és egészben a császárnak meghódolt és Zsigmond magát tovább tartani nem képes, visszavonultak. Ennek folytán a császáriak egy része Déva ellen ment, hogy az esetben, ha Borbély György, ki, mint már említettük, néhány ezer emberrel ellentállt és Zsigmonddal titkon tárgyalt, magát jószántából meg nem adja, Dévavárát megrohanják.

Erdély annyiban le volt csendesítve, hogy a magyar szorosok ismét megnyíltak és így biztossággal lehetett utazni.

1601 október végén Zsigmond ismét Brassóban volt. Ujbóli megjelenése a császáriak helyzetét lényegesen megváltoztatta, mert Zsigmond hívei, Csáky István, Székely Mózes, Borbély György és a Vécs és Görgény-ből menekült 500 nemes ismét egyesültek, hogy a harcot a gyűlölt Básta ellen ujólag felvegyék. Hadaik számereje a törökökkel együtt 30,000 emberre rugott és táborhelyüket Meggyesnél vették.¹⁾

Básta evvel szemben csak 17,000 embert állíthatott és így a Dées felé való visszavonulást határozta el, míg Kolozsvártt és Kőváron császári őrseget hagyott hátra.

A deési tábornak a császáriak egy a városhoz közel fekvő hegyen üttették fel és azt jól körúlsáncolták. A védő művek oly módon voltak elhelyezve, hogy a lövegekkel a hegyek közt elvonuló utakat löni lehetett. Itt várta Básta a kért erősítéseket is.²⁾ Az erdélyi urak közül Bornemisza Boldizsár és Bodonyi István csatlakoztak házi népeikkel együtt, birtokuk elhagyásával, Bástához.

A császári sereg legnagyobb része lovasságból állott. A vallok, magyarok, kozákok, oláhok és rácok a Som vizen innen, a Somkút környékén lévő helységekben voltak beszállásolva.

Eközben Csáky és Székely hadaikkal, melyek részben törökökből, tatárokból és kozákokból állottak, egész Kolozsvárig és

Radult, mindjárt uralkodása kezdetén Maros-Újvárnál megverték és emberei közül több mint 600-at levágtak. Radul ezután mintegy 3—4000 oláhhval és ráczzal Bástához ment, tőle segílyt kérendő. Codex 8974 pag. 731.

¹⁾ Csáky és Székely maguk mintegy 12,000 törököt és tatárt hoztak az országba. U. o. pag. 731,708.

²⁾ U. o. pag. 168.

Szamos-Ujvárig portyáztak, hova Básta egy 1000 főből álló különítményt küldött ki.

1601 november 11-én Székely Mózes egy nagy számú lovasból és gyalogosból álló csapattal a Beszterczéhez igen közel fekvő Budak helységig nyomult elő és onnan észrevétlenül egészen a város közelébe jutott. Midőn a kapuőrség előnyomulásukat észrevette, a várost felriasztotta és *Rákóczy Lajos* kapitány, kit Básta Décsről élelmi szerek beszerzése végett küldött volt Beszterczére, 2000 hajdújával azonnal Székely ellen vonult. A kórháztól kezdve a Besztercze patakon át és a város mellett folyt a csatározás egész a felső hidig, hol Székely katonái szétverettek és ő maga Solnára, onnan pedig a legnagyobb sietséggel Marosvásárhelyre menekült. Rákóczy ezután Nagy-Demeter felé fordult. Egész nap folyt a harc, míg végre Rákóczynak a törököket egy szorosba sikerült beszorítania, miközben 80 török esett el, néhány zászló elfoglaltott és egypár előkelő török fogságba jutott. Sebesült mindkét félen igen sok volt. Rákóczy 28 embert vesztett, köztük a fehér kabátos lóvészek zászlótartóját is. A harc befejezése után Rákóczy Somkerekén át Déésre ment s ott Básta táborába bevonult.

Rákóczyról különben más helyen az van mondva, hogy visszavonulásakor neki egy 500 főből álló ellenséges csapat cselvetett s csak 150 főnyi veszteséggel volt menekülni képes.¹⁾

Egy fogoly török azt vallotta, hogy a temesvári pasa mintegy 10,000 törökkel és tatárral Zsigmondnál van és el van határozva, hogy a paraszttal és székelyekkel együtt, kik azonban összesen talán csak 2000-en lehetnek, a déesi tábort megtámadja — de ha ez nem történnék meg, úgy elvonul ugyan, de előbb az országot kirabolni és lehetőleg elpusztítani szándékozik. Zsigmond vezeti a parasztokat, Csáky a tatárokat, Székely a megyéket és nemeseket; Borbély és a 3 pasával együtt számuk mint egy 27,000 embert tesz.²⁾

1601 november 25-én Zsigmond mintegy 1200 főnyi, nagyobbára lovasokból álló csapattal és 6 löveggel Kolozsvár előtt jelent meg, melynek császári őrsége 700 Petz ezredbeli német zsoldosból és 200 vallonból állott.

¹⁾ U. o. pag. 731.

²⁾ U. o. pag. 765.

Báthory elkezdte a várost lövetni és elég vakmerő volt a császáriaktól a nagy lövegek kiadatását követelni, mi azonban természetesen kereken megtagadtatott.¹⁾ De sem a lövés, sem a támadás eredményre nem vezetett, miután a védőörség a külváros falairól a futó árkokon át való minden közeledést és végre a rohamot is, láncz- és szakállas lövedékekkel bátran visszautasította. A harc folyamán Báthory hívei közül százan, de a császáriak közül is sokan elesetek. Végre a támadók Kolozsvártól mintegy fél-mértföldnyire délre visszavonultak.

1601 november 28-án Báthory friss és nagyobb számú hadi néppel ismét Kolozsvár elé érkezett és éjszaka heves tüzelést kezdett, nagy lövegeiből 38 lövést adván, mely lövéseket az örség viszonzatlanul nem hagyta.²⁾

Deczember 1-én egy zsoldos, ki Deéstől egy mértföldnyire volt beszállásolva, azon jelentéssel érkezett ide be, hogy november 29-én egy 1500 főnyi török és erdélyi különítmény, mely Kolozsvárnál mit sem volt képes kivívni, az ő szállásukra tört és már lovaikat kezdte rabolni, midőn ezt a császáriak észre vették; de mindnyájuk szerencséjére egy csapat hajdú érkezett oda, kik az ellenséget derekasan megtámadták és avval reggeltől estig csatároztak, míg végre győzedelmeskedtek felettük és őket Kolozsvár felé menekülni kényszerítették. Az ellenség közül állítólag 1000 ember elesett, 1000 pedig foglyúl Dévára vittetett s igen sok székely holmi is zsákmányul esett.

Miután Báthorynak Kolozsvár bevétele nem sikerült és e mellett hírt kapott, hogy Básta a város fölmentésére akar sietni, az ostromot abban hagyta és útját Thorda felé vette, sok lelmi szerrel terhelt kocsit hátrahagyva, miután azokat a sietségben tovább szállítani nem tudta. Ez elvonulás alatt a törökök és tatárok sok borzalmas és kegyetlen dolgot műveltek és mintegy 800 férfit, nőt és gyermeket magukkal hurczoltak. A nemesek közül is sokat lemészároltak, leginkább azokat, kik előbb Báthory pártján állottak és később hűtelenek lettek. Székely Mózes is igyekezett a török császárnak foglyokat állítani.

¹⁾ U. o. pag. 763.

²⁾ U. o. pag. 765.

Az élelmiszerek beszerzésére kiküldött török osztlályok *december 2-án* a táborba visszatérve meglepetve látták, hogy a sereg onnan elvonult; később ezek nagyobbára mindenféle szétverettek, részben fogságba is jutottak és mindavval együtt a mit tápszerekből magukkal vittek, Kolozsvárra kísértettek.

Básta azonnal egy 500 lovasból álló különítményt küldött ki, hogy az ellenség menetirányát kipuhatolja és az elfogott keresztényeket kiszabadítsa; a különítmény december 7-én még nem érkezett vissza.

Rákóczy Lajos Deésről a Szilágyságba, onnan pedig hirtelen Nagy-Almásra — Kolozsvár felett — ment, melyet be is vett. Makó György, ki székely és kozák népével Segesvártt 7 hónappal ezelőtt árulás útján bevette, azt félelemből őrség nélkül hagyta és onnan elmenekült.

Mialatt Básta még a deési táborban volt, oda egy oláh vajda, 3000 főnyi részint vallon, részint rác csapattal, érkezett be, ki útközben a moldvakkal találkozott és azoktól némi hadi népet elvont.

Bécsből Básta december 12-én azon hírt vette, hogy Oláhország újonnan választott vajdája, Radul, a császári udvarhoz követséget küldött, melynek az előkelő és kiváló Storia-Bucesti is tagja volt, ki uralkodója nevében Ő római császári Felségének annak az összes kereszténység érdekében teendő legalázatosabb szolgálatait felajánlani volt megbízva.¹⁾ Ugyanazon hónap 24-én Radul 20 egyén kíséretében Prágába érkezett, hogy a maga és Oláhország nevében a császárnak meghódoljon.²⁾

Ugyane napon Zsigmondnak egy követe is érkezett Bástához és azon föltétellel, hogy ura, a fejedelem, az országot békében és nyugodtan akarja kormányozni és azt előbbi állapotába visszahelyezni, a békét melegen kérte; a követ azt is felajánlotta, hogy

¹⁾ U. o. pag. 779.

²⁾ U. o. pag. 780. Eme küldöttségnek később — 1602 márczius 28-án — a császár parancsára egy 13 db. ezüst edényből álló, 59 márká 4 lat és 3 nehezék súlyú ajándék nyújtatott át, melynek pénzértéke — egy márkát 15 talérral számítva — 1037 birodalmi forintot és 42 krt tett ki. (Rumph Farkas, Ő római császári Felsége főkamaraása nyugtáinak jegyzéke az udvari fizető hivatalban).

Ő császári Felsége az országban lévő összes városok és erődített helyek őrségét saját legmagasabb belátása szerint határozza meg.

Hogy mit felelt erre Básta, azt nem tudjuk, de az bizonyos hogy Básta kész volt csapatainak maradványaival azonnal a Székelyföldre betörni és Brassó felé nyomulni, hol Báthory seregének egy részével ez időben portyázva tartózkodott, ha ugyan a császári hadi népek, melyek fizetésüket óhajtva várták, elmozdíthatók lettek volna ;¹⁾ de így a vállalat elmaradt.

A csapatok tehát téli szállásokra vonultak, de egyidejűleg intézkedések történtek azok kiegészítésére. E célból Bécsben is ujjalag 5000 gyalogos és 600 vértés állíttatott fel Breuner ezredes parancsnoksága alatt és az erdélyi sereghöz küldetett.²⁾ Ez események alatt az országban általánosságban az a hír volt elterjedve, hogy Zsigmond Székely Mózeset fogságba vetette, még pedig azért, mivel gyanúba jutott, hogy kedvező alkalom esetén Bástához áttérni volt szándéka.³⁾

Kevéssel azután, hogy Básta a vidéket Almástól fölfelé északon egész a Szilágyságig, a császár iránti hűségre hozta, többféle okoknál fogva (?) Erdélyből ki és Magyarországra Bihar vármegyébe jött.

Alig hogy seregének egy részével onnan kivonúlt, a politikai érzések azonnal megváltoztak ; az egész ország Habsburg ellenessé vált és ismét a Lengyelországban idéző Báthory Zsigmond felé hajlott. E változások főoka a nemesség volt, melyet Csáky István ez irányban hathatósan befolyásolt.

Besztzerce városa is politikai kényszerhelyzetbe jutott. Az 1601-ik év karácsonya után nemsokára azon fenyegetésekkel megfélemlítve, hogy ha ellenkeznek, rosszabbul fog jární mint Segesvár, mely Báthory hadai által december 14-én elfoglaltatván feladúlattott, Báthoryhoz tért át és a város átadása céljából Csákyhoz Meggyesre követeket küldött. Csáky a követeknek megígérte, hogy a várost meg fogja védeni, ha netán Básta népei azt megtámadnák.

¹⁾ A Petz ezredben is nagy kedvetlenség uralkodott e miatt, melyet alig tudtak lecsillapítani.

²⁾ U. o. pag. 763, 782. Bécs 1601 december 26-án.

³⁾ U. o. pag. 779.

Nemsokára ezután a Csáky által kirendelt Szentpály¹⁾ 200 székelylyel megjelent Beszterczén, hogy azt megszállja, mi 1602 január 7-én meg is történt. De az őrség igen költséges és drága volt, mert alig jött be, azonnal 10,000, mások szerint 20,000 forintot erőszakolt ki a polgároktól, mit aztán Csákynek Meggyesre vittek, hova Szentpályi is elment, egy bizonyos Vitéz Miklós nevezetű kapitányt bízván meg a város parancsnokságával. Ez a toronyokat, bástyákat egy-egy kapitány által őriztette és a meglévő lövegek használhatóságát megvizsgáltatta. A városban a pestis uralkodott, úgy a polgárok mint az odamenekült nemesség között és mindennap szedte áldozatait.

Bástáról most már senki sem akart többé tudni és nem is kételkedett senki a reá vonatkozó kósza hírekben, melyek már haláláról beszéltek. Ámde a mint Bástá meghallotta, hogy Besztercze városa hűtelen lett és magyar parancsnokságnak engedelmeskedik, e tett megboszulását határozta el. Miután nem volt egész serege keze ügyében, csak kisebb hajdú osztályokat különített ki egyenlő időközökben, hogy magát tájékozhasssa s egyelőre sem körülzárolást, sem ostromot nem indított.

De *1602 január 30-án* a beszterczeieknek meg kellett tudniok, hogy Bástá él és közelükben tartózkodik.

Épen vásár idő volt és úgy Marosvásárhelyről, mint Szász-Régenről, Bathosról és más helységekből, valamint Deésről is sok nép sereglett Beszterczére, hogy szükségleteit beszeresse. Midőn dolgaikat elvégezve délben ismét haza akartak menni, az úton egy csapat császári hajdú által megrohantattak és kényszerítettek ismét a városba visszatérni. A ki vonakodott vagy épen ellentállt, az irgalom nélkül levágatott. Az előre nyomuló hajdúk száma mindig nagyobbodott és azok végre az egész várost körülvették. A veszelty felismerve, a város kapuit bezárták és eltorlaszolták. E fölött nagy lárma és jajveszékélés támadt a város lakosai közt.

A hajdúk és vallonok e közben a város körül fekvő helységeken terjeszkedtek ki, hol borzasztóan pusztítottak, sok embert levágtak, fogságba vittek és pénzeért kínoztak.²⁾ Nem akarjuk

¹⁾ Magyar források szerint Nagy Albert és Vitéz Miklós.

²⁾ Seiverts János krónikás tudósításaiban ezt írja: Nehánynek tüzes

ismert gaztetteiket részletezni, csak azt akarjuk megemlíteni, hogy a roppant hidegben, mely épen ezen a télen uralkodott, a lakosok közül azok, kik a hegyek közé menekültek, a fagytól és éhségtől pusztultak el. Nem lehet azt szóval kifejezni, milyen szörnyű nyomor tört ki a városban és annak környékén.

Midőn a város magyar őrsége ostromot gyanított — amennyiben a császári népek mind jobban közeledtek a városhoz — két nappal előbb mintsem Bástá megérkezett volna, a városból kiment és annak külvárosait felgyújtotta, nehogy az ellenség ott magát befészkelhesse. A mit a farészek közül a tűz fel nem emésztett, azt letörték és a város falainak gyengébb helyein való megerősítésére használták fel. Mivel a portyázó ellenség néha már a városhoz közeledett és a védő munkálatokat megzavarni igyekezett, a tornyokról és bástyákról élénk puskatüzélést kezdtek és azokat elriasztották.

1602 február 1-én Bástának 40,000 főt számláló oszlopai a város és a hegy közt Wallendorf (Aldorf) felé vonultak, ott táborba szálltak, és a védők állhatatos tüzelése daczára az ostromot még ugyanaz nap megkezdték.¹⁾

A beszterczeiek Bástával szemben semmikép sem mutatkoztak barátságosaknak, amint azt a tábornok az eddigi intézkedésekből láthatta; bárha különben az összes védő rendszabályok nem a városi hatóságtól, hanem egyedül a városban lévő magyaroktól eredtek.

Február 2-án a császáriak a Besztercze folyót, mely a városon keresztül húzódott, onnan elterelték, miáltal a kutak kiszáradtak, a malmok megálltak és kenyérben nagy hiány támadt. Hogy pedig a katonák az ostromot nagyobb bátorsággal intézzék, kihir-

paraszt tettek testükre, lábaiknál és vállaiknál fogva felakasztották őket. Sem férfit sem nőt, sem pólyás gyermeket nem kíméltek; a nők mellét kivágták és sóval meghintették, a fiatal embereket válogatott kínzások közt végezték ki. A kegyetlenségek, melyeket elkövettek hajmeresztőek, borzalmasok valának.

¹⁾ Bástá ekkor sürgős segítséget kért, a miért is Solms gróf 600 lovassal és 500 német zsoldossal sürgősen Erdélybe útnak indított, hogy február végén Bástához beérkezhessék. (Ortelius.)

dettetett, hogy a város, bevétele után, az ő kényüknek lesz kiszolgáltatva.

Február 9-én, szombati napon, a város kora reggeltől délután 3 óráig nagy ágyúkból lövetett és miután egy 20 rőfnyi rést üttetett, a rohamra minden előkészület megtétezt. A rohamot a német és vallon gyalogosok intézték, míg a lovasság a várost lovagolta körül, hogy az esetben, ha annak bevétele sikerülne, a város kapuin kiözönlő menekülőket elfogják vagy levágják. Már két roham intéztezt, anélkül hogy azok eredményre vezettek volna; a városból intézett tüzelés, mint a befagyott vizeknek az átjárás alatt történt beszakadása, a császári hadaknak tetemes veszteségeket okozott.

Básta haragja e sikertelen kísérletek folytán dühhé fokozódott, annál is inkább, mivel a város elfoglalását eleinte igen könnyű dolognak gondolta.

A lakosok, kik a roham alatt nem maradhattak lakásaikban, a tornyok előtt lévő falakra mentek, és ott hangos «Jézus, Jézus segíts!» kiáltásokat hallattak. A krónikás ezt a jajkiáltást oly fájdalmasnak ecsetelte, mely még a követ is meglágyíthatta volna. Látható volt ezenkívül, amint a szegény emberek feleségeiknek, az asszonyok férjeiknek, a gyermekek szülőiknek holttestét a lakóházakból kihurczolták és kis szánokra vagy taligákra helyezve, miközben azoknak fejei vagy egyéb testrészei a hóba csüngtek le, öltözetlenül, minden szó nélkül, némán, minden keresztény szertartás nélkül s anélkül, hogy azokat koporsóba tették volna, viték ki a temetőbe. Három nagy gödörbe, melyeknek egyike a temetőben, másika a klastrom udvarán, harmadika pedig a vár-falak közt volt, dobattak be a holttestek; nem is említve azokat, kik a bástyákon, városfalakon estek el s kiket alig egy arasznyira ástak a földbe.

Ilyen nyomorúság ütött ki a városban 14 napi körülfalazás után.

Midőn Básta *február 18-án* az intézkedéseket a harmadik rohamra megtette, melyet előkészítendő Szamos-Ujvárról néhány faltörőt, melyek 28 fontos golyókat vetettek, hozatott és azokat a Schiberecher hegyen, a keményen befagyott Beszterczen át az elmúlt éjjel a város és toronyörség által észre nem véve, a várostól

mintegy kődobásnyira felállította, egy cigány egy levelet csempészett be a városba, melynek tartalma az volt, hogy Báthory Zsigmond fejedelem Brassóban tartózkodik és Bástához egy Bogáthi Mihály nevezetű követet küldött, azon kéréssel, hogy Besztercze városát kímélje meg, ha a lakosok magukat alázatosan megadni beleegyeznek s ezt följánlják, annál is inkább, mivel Báthory semmikép sem akar Ő római császári Felsege ellen háborút viselni, sem Rudolf császár ellen fellázadni. Az írásból még az is kivehető volt, hogy Bogáthi még az első és második roham előtt jelentkezett Bástánál, de nem bocsájtatott elébe és így mit sem végezhetett, míg végre a két roham után a fekete lovasok közbenjárására Bástá hajlandónak mutatkozott Bogáthit meghallgatni.

De miután már a harcsook a harmadik rohamra csatarendben állottak, Bástá nem tudta vagy nem akarta a rohamot beszüntetni; a roham az említett 5 faltörő támogatása mellett végbement; a város falai megreszkettek és 3 ölnyi szélességben beomlottak.

Midőn ezt a védők észrevették, nagyon megijedtek, különösen a városbeliek, kik földet hurezoltak oda, hogy a rést kitömjék. Ez emberek ijedsége általános rémületet terjesztett a többi lakosok között is, kik a kis várövnön át a piacra szaladtak és kezeiket tördelve kiáltoztak, hogy bejött az ellenség, itt van már, fusson mindenki, ki merre tud! E jajveszéklés nemsokára a város egyik végétől a másikig hangzott, és sokan félelmükben elbújni igyekeztek és részben a templomba, részben a klastromokba, pinczékbe és egyéb alkalmas helyekre rejtöztek.

Az Isten különös rendelése folytán a roham kritikus percében egy Pfaffenberger nevű kovács, ki a réstől nem messze, hol már az ellenség a falakon állt és a császári zászlót feltűzte, bátran felkiáltott: «Polgárok ide! ide! a város a miénk!», aztán odaugorva, alabárdjával a császári katonákat letaszigálta, a zászlót kezeibe kapta és biztatólag kiáltott: «Jertek polgárok, Isten segédelmének jelét tanusította nekünk; a város ismét a mi kezünkben van, fussatok, siessetek, hogy a nép ismét ide jöjjön!» Ekkor egy ember a templomhoz futott azt kiáltva: «Imádkozzatok ti kedves papok, hogy Isten továbbra is győzelmet adjon nekünk!» Hasonlóképen a városházára is mentek és hívták a tanácsosokat: «Jőjjenek le, Isten segített rajtunk!»

Miután ilyen módon a nép lassankint összegyülekezett, a résnek szükséges betöméséhez láttak. E közben azonban úgy a toronyról, mint a bástyákról és várfalokról, ágyúkból és puskákból, a császáriakra heves tüzelést intéztek és azok többé nem merészeltek a réshez közeledni.

Midőn Bástya ezen rohamot is, nagy veszteségei daczára, sikertelennek látta, indítatva érezte magát, hogy a követnek, Bogáthinak, kérésére hallgatva, borzasztó fenyegetések között, hogy a városban egy követ sem fog majd a másikon hagyni, hadaival a város alól elvonuljon.

Ez idő alatt a papság a templomokban éjjel-nappal imádkozott, úgyszintén a városi hatóság legöregebbjei is, kik kész örömmel meghaltak volna.

Bogáthi, miután Bástával tárgyalt, a városba bebocsáttatott és az ügyet annyira vitte, hogy a városi hatóság, a magyarok akaratára ellen, 6 napi fegyverszünet megkötésébe egyezett.

Quinquagesima vasárnapja egészen rendesen telt el, a városi hatóság ezen napon nem is tüzelgetett; Bástya pedig seregének egy részével Wallendorfra ment, a másikat Besztercze megfigyelésére hagyva hátra.

A városban a hatóság — miután az engedélyezett fegyverszünetre biztos feleletet kapott — a papsággal és a 100 emberből álló városi képviselőség életben maradtjaival tanácskozásra gyűlt össze, és a fölött tanakodtak, hogy kössenek-e Bástával egyezséget, avagy nem. Általánosságban elleneztek ezt, de végre még is jobbat gondoltak. A város legöregebbjei és fejei, és pedig a beszterczei plébánia feje Rothmann Gallus, a nagy-demeteri plébános Remppler András, továbbá a legidősebb tanácsosok: Bagerdorfer György, Stichlin és Schultes György, ezután Wallendorfra Bástához mentek, és ott tanácskozva, elhatározottak, hogy az elvonulás a következő föltételek mellett biztosíttatik számukra:

a) Hogy a polgárok hitszegő eljárásuk büntetésekép 30,000 tallér fizetésére kötelezzék magukat.

b) A parasztnak és nemeseknek, kik a város segítségére jöttek és ott maradni nem akarnak, minden birtokukkal, feleségeikkel és gyermekeikkel dobszó és lobogó zászlók mellett oda, a hova akarnak, szabad elvonulás engedélyeztetik.

c) Básta a városi rendőrbírónak, Steinkellner Mihálynak kiszolgáltatását követeli.

A tábornok kökemény szíve még is megindult, hogy ilyen engedményekre lett hajlandó; de jól tudta azt is, hogy a város végleges elfoglalása csak nagy vérontás árán sikerülhetett volna, mivel katonái a bekövetkezendő rohamot már örvendetes szívvel várták. A békés megoldásra indította őt továbbá az is, hogy a császári erdélyi tábor jó hírért ebben a távol fekvő országban egyedül a német és vallon katonák, kik azonban csak csekély számúak voltak, vitézsége és derekassága tartotta fenn, és eme kiváló jó hír nagy csorbát szenvedhetett volna, ha a szerencse kétesnek és változandónak mutatkozna.

Ez a filozofus felfogás, az okosság, melylyel Básta általában birt, valamint az óvatosság, mely elhatározásaiban rendesen vezette, bírta őt arra, hogy mindig inkább a biztosat fogadja el, hogy végre is a császári seregeknek tulajdonítassék, ha az ellenséges csapatok leverve és legyőzve elvonulnak és ezért engedte meg Bogáthi Miklósnak, hogy a hitszegő erdélyiek zászlódízszzsel és dobszó mellett meneteljenek el, megemlékezve arról, hogy ezt a kegyelmet Isten után a római császárnak köszönhetik.

Az ostrom váltakozó lövetéssel egész február 22-éig tartott; a kivonulás, a Pflanz kapitány vezénylete alatt álló fekete lovasok, Kottowitz lovasai, valamint 3 lovas vallon század kísérete mellett, csak 24-én, bőjt első vasárnapján, történt meg.

Az említett nap reggelén Básta a kíséretre kirendelt csapat élén a kórházkapunál jelent meg. Eközben mindazok, kik vagyónukat és egyéb tulajdonaikat a városba rejtették volt el, valamint a magyar nemesek és legénység is, kik a beszercezeieknek segítséget nyújtottak és kiknek száma gyalog és lóháton mintegy 300 fő volt, menetszerű rendbe helyezkedtek. A kocsik száma 96 volt, részint kocsik, részint szánok lovakkal és ökrökkel befogva, melyek nagyjából asszonyokkal, gyermekekkel és egyéb házi néppel voltak megrakva. Az egész szállítmány a kórházkapu utcán át a wallendorfi templom felé mozgott, míg két oldalt vallon zsoldosok és hajdúk képeztek sorfalat.

A kocsioszlop előtt a magyar városparancsnok Vitéz Miklós — kit másutt Mihálynak neveznek — aztán Sigismundi és

Nováky Albert — kit más forrás Nagy Albertnek nevez — szenátorok 100 kopjás lovassal haladtak, míg a kocsioszlopot 200 gyalogos követte.¹⁾

A wallendorfi templom alatt egy ideig megálltak, a sorfalakat bevonták és a további kíséret az előbb említett csapatokra bízott. Így haladt a menet egész a Krecsmer malomig, aztán a Besztercze folyó vizén át, miután a vallonok a hidat már régebben felégették.

A Petz ezred legénységének, valamint a vallon gyalogságnak is szigorú testi büntetéssel való fenyegetés mellett megparancsoltattott, hogy esetleg az elvonulás megszemlélése céljából egyikök se merjen zászlójától vagy szállásától távozni.

Midőn ilyenformán az egész szállítmány mozgásban volt, Básta a városban lévő templomba ment isteni tiszteletre, onnan pedig a wallendorfi táborba, néhány száz német zsoldost hagyván a városban őrségül.

Ekkor, megfoghatatlan módon, néhány száz vallon és zsoldos a Petz ezredből, zsákmányra szomjasan, a seregtől elszakadt és az elvonuló magyarokat Várhelyen át egész Budákig, tehát 2 mértföldnyire, üzőbe vette, a kocsikat megrohanta, kifosztogatta és mindenkit levágott, ki ellentállni akart.

E rossz példát nemsokára a szállítmány védelmére kirendelt Pflanz ezredbeli zsoldosok, valamint a német és vallon lovasok is követték. Az ezt követő zavarban Vitéz magyar kapitányt is lelőtték. Kottovitz ezredesnek lovát kilőtték alóla, Vernim kapitány, ki 3 lázadó katonáját leszúrta volt, lebukott lováról és úgy ő mint a Pflanz ezredbeli Hoffmann kapitány, kik mind a kocsisor elejét, melyben a nemes hölgyek ültek, akarták védelmezni, saját katonáik által lövésekkel megsebesítették. De mindennek daczára a nőket tovább is lovagiasan védelmezték és a kocsik rablását meggátolták. Azonban e mellett is sok nő fogságba jutott és meggyaláztatott, így többeket meztelenre levetkőztetve a nagy hidegben ide-oda kergettek.

Sigismundi tanácsos megmenekült, de kocsija kiraboltatott. Amint Básta embereinek a szigorú tilalom és esküjük elle-

¹⁾ Ungarisches Magazin 2. köt. 173. oldal.

nére történt eme gazzettéről délfele jelentést kapott, nagyon felháborodott és szigorú büntetést akart reájuk mérni.

Haladék nélkül útra kelt ezredével Besztercze felé, hogy a vétkes gonosztevőket megtalálja. Különféle szállásokon szétszórva mintegy 30, egész az ingig levetkeztetett nőre akadtak; ezeket Básta felöltöztette és eredésének fejesztés terhe alatt megőrzés végett átadta, hogy ezeken a szerencsétleneken több kegyetlenséget el ne követhessenek addig is, míg mind együvé nem kerülnek és ellátásukra stb.-re nézve más intézkedés nem történik.

Még ugyanezen az éjjelen 9 vallont fogtak el, kik a városba behatolva egy nemes ember házát kirabolták; úgy ezek, mint a Petz ezred egy tetten ért katonája, lefejeztettek. Egy vallonról kitűnt, hogy Bástát akarta lelőni; ezt a városból Wallendorfig s onnan ismét vissza hurczolták, azután pellengérré állítatott, négy részre vágatott és a testrészek a négy országúton megrémítésül és figyelmeztetésül kiszegeztettek.

A Petz ezred Geel zászlóaljának hadnagya, kinél több mint 6000 tallér érték találtatott, mi azonban a megrablottaknak vissza adatott, pallos által múlt ki, úgyszintén még többen is, kik az ezredes buzgó kutatása folytán elfogattak, részint lefejeztettek, részint felakasztattak.

Ilyen komoly és erős büntetések folytán Básta nemcsak saját katonái, hanem az erdélyiek előtt is félelmissé tette magát, de egyszersmind nagyobb engedelmisséget is biztosított magának. Az elrablott értékeket és egyéb holmikát a gonosztevőktől és a többi népektől is mind elvették.

Nemsokára ezután Básta táborát Kolozsvárra tette át.

Mivel a beszterczeiek a pénzösszeget nem tudták azonnal letenni, Básta egy kapitányt kevés csapattal a városba küldött, hogy a még tartozó összeget behajtsák.

Amint ez a pénz át volt adva, még további veszedelem zúdult eme szerencsétlen városra. Hanyagság folytán virágvasárnap előtti vasárnap borzasztó tűzvész támadt, mely a piacz jobb oldalát a pellengéren túl Frank György házától egész Gwescher házáig teljesen elhamvasztotta. Ismét a vallonok voltak azok, kik a tűz tartama alatt mindenféle benyomúltak, a boltok ajtóit beverték és rabolni kezdtek. Másnap aztán büntetlenül vonultak tovább.

A sok nyomorúság után hihetetlen drágaság támadt. Így például 1 mérő = 1 $\frac{1}{2}$ alsó ausztriai véka gabona 20 magyar forintba, vagy 100 dénárba, Kolozsvártt 35 frtba került. Egy nyolczad akó bor 40 dénárba, egy öl fa 3 frtba, egy tojás 8 dénárba, 1 tyúk 80 dénárba, egy mérő zab 6 frtba került. E drágasághoz járult még egy pestisszerű betegség is, mely néha naponta 50—100 embert is elvitt.

Básta hadi ereje Erdélyben *1602 márczius* havában a következő volt :

5000 ember	a Preuner ezredből
2000	« a Petz «
500	« gyalogos vallon
4000	« fizetett hajdú
1000	« sziléziai lovas
500	« frank lövész lovon
600	« Solm ezredbeli lovas
400	« 4 század vallon
3000	« huszár
800	« kozák

összesen 17,800 ember, mely szám a Brassónál ez időben összegyűlt Báthory Zsigmond gyülevész népét nyolczszorosan multa felül.

Báthory, a jezsuiták által véleményében megváltoztatva, továbbá belátva, hogy ilyen erővel szemben Básta előrenyomulását megakadályozni képes nem lesz, ismételten kérte Bástát, találna valami utat és módot számára, miután ő jövőben a császárnak hűségesen kíván szolgálni, ha evvel szemben őt a császár Erdély kormányzójává teszi és uralkodni engedi. Básta kijelentette, hogy eme kérését a császár elé fogja terjeszteni.

1602 junius havában Básta csapataival Brassó felé nyomult, hogy lássa, mit akar Báthory tulajdonképen elérni. Nemsokára ezután Csáky jelent meg a császári táborban, hogy Báthory helyett Bástával a béke fölött alkudjék. Miután a törököknél Erdély ellen irányuló semmiféle komoly készülődés észlelhető nem volt, joggal azt gondolta mindenki, hogy a császár és Zsigmond között rövid idő alatt szerencsés és általánosan óhajtott kiegyezés fog létre jönni.

Básta ezután Gyula-Fehérvárra ment s ott Zsigmondot várta, hogy tőle Erdélyt a császár nevében átvegye és a békét megkösse.

Eközben azonban Székely Mózes a nemesség egy nagy részével, kik közt volt Borbély György és Szelestei János is, és mindenféle összeszedett néppel, székelyekkel, törökökkel és tatárokkal, mintegy 4000-en, Gyulafehérvártól nem messze táborba szállt és a hidakat és gázlókat, melyek a Maroson átvezettek, elfoglalta.

Ezen eseményekről, valamint arról, hogy általában összeküvés készül, Csáky Bástát írásban értesítette, mely értesítést Básta Gyulafehérvárhoz közeledve vette és itt hallotta azt is, hogy Székely Mózes vele értekezni kívánna. Erre Básta Sennyei Pongráczot és Székely Mihályt küldte Székely Mózeshez, hogy kívánságát megtudják. Ez úgy nyilatkozott, hogy a nemesség közül sokan a Zsigmond által Bástával kötendő békébe beleegyezni nem akarnak és ez okból őt, Székely Mózeset, rendelték és kívánták fejüknek, hogy más föltételek állapíttassanak meg, a melyek nekik elfogadhatóknak tetszenek.

Erre Básta követei rövid szavakban tagadó választ adtak.

Székely a Maros bal partján lévő hegyzorosokat magának biztosította.

Básta, mint tapasztalt hadvezér, az alattomos terveken, melyeket kovácsoltak, nemsokára átlátott és tudta, hogy jól kell vigyáznia, nehogy hirtelen ellenséges támadás érje. Ez okokból Székely Mózeshez még egyszer követeket küldött azon őszinte ajánlattal, hogy tartsa meg a békét és jelentse ki nyilvánosan, hogy nem azért jött az országba, hogy ártatlan vért ontson, hanem igenis azért, hogy azokat, kik Ő Felsége engedelmessége és oltalma alá jönnek, magához vonja. De ezek az őszinte szavak és intések Székelynél siket fülekre találtak.

Básta ellenben, miután a helyzet feszültsége a két vezér között növekedett, nehogy esetleg támadásnak legyen kitéve, június 28-án éjjel 15,000 emberével a Gyula-Fehérvárral szemben lévő Maros hidakhoz vonult, míg Székely Mózes nem messze, négy csoportba oszolva, vett állást.

Alig hajnalodott, midőn a szemben álló hadak apróbb

csatározásokat kezdtek. Egy nagyobb méretű golyó, mely Básta mellett csapott be, volt a harc általános megkezdésére.

Warlin kapitány, ki a környéket jól ismerte, bízott meg a támadás bevezetésével.

Warlin kapitány 4 századdal és Solms gróf zászlóaljával ment elő, aztán jöttek a vallonok a jobb szárnyon, kiket a moldvaiak¹⁾ és kozákok,²⁾ azután Básta a fekete lovasokkal és 4 század a Pflanz ezredből támogattak, míg a bal szárnyon a Tescheni herczeg következett.

Ezen sorrendben támadt Warlin Básta rendelete szerint a vallonokkal és Solms lovasaival az erdélyiekre és azokat az első rohammal összetörte. A harc folyamán a császáriak 500 kopjás lovas által oldalban, hol az ellenség hátrálni kezdett, támadtattak meg. Midőn a parancsnokló tábornok a harczhelyzet eme változását észrevette, a sziléziai lovasokkal az ellenkező oldalon azonnal ellentámadást intézett és az ellenséget visszavetette.

A bal oldalon a Tescheni herczeg üldözte az ellenséget, míg végre a győzelem kivivatott és az egész tábor elfoglaltatott. Ez ütközet alatt a császáriak 500 embert vesztek, a székelyek, törökök és tatárok majd 3000-et. Sebesült mindkét részen sok volt.

Székely Mózes a Maros vizén át elmenekült.

A Pflanz ezredbeli Hantlich János hadnagy küldetett a prágai császári udvarhoz a győzelem hírével, miért is egy 200 korona értékű aranylánczczal ajándékozott meg.

A gyulafehérvári ütközet alatt Zsigmond Déván tartózkodott. Három nappal később 3000 lovas küldött Bástához kíséretképen és maga személyesen jelentkezett a szabad ég alatt tanácskozás végett, és ott a legünnepélyesebben kijelentette, hogy Székely Mózes terveiről és szándékairól mit sem tudott.

Ezek után a kijelentések után a két vezér lóháton Gyula-

¹⁾ A jó szolgálatok fejében, melyeket a moldvaiak tettek, a császár két előkelő emberüknek 1602 junius 28-án két ezüst, erősen aranyozott ivóserleget 206 frt 35 kr. értékben adott ajándékba.

²⁾ Rostoph András, 500 kozák kapitánya, 1602 augusztus 22-én egy 100 arany értékű arany lánczot kapott a császártól.

Fehérvárra, onnan Szász-Sebesre ment, hol alkalmuk volt, ügyeiket akadálytalanul tárgyalhatni.

Zsigmond Erdélyt Ő római császári Felsege nevében átadta és így másodízben Rudolf császár oltalma alá helyezte magát. Nemsokára ezután a prágai udvarhoz való útjához kezdett készülni. Ez útjára Básta egy 200 németalföldi lovasból és 1000 vallomból álló kíséretet, valamint 10,000 forint úti költséget adott. A menet iránya Felső-Magyarországon, Kassán át volt Sziléziába.¹⁾

Zsigmond december havában érkezett Csehországba.²⁾

Rudolf császár azt határozta, hogy Zsigmond Prágától 7 mértföldnyire Leitmeritzen várja be a további parancsot, miközben mindaz beszereztetett és amaz intézkedések megtétettek, melyek a fejedelem rangjához illő ellátásához szükségesek voltak. Rudolf császár később a hűtelen Lobkovitztól elkobzott két uradalmat, Lysviopitz-et és Hassenberg-et, melyek együttvéve 50,000 tallért jövedelmeztek, Zsigmondnak ajándékozta.

Székely Mózes, ki magát Bástának megadni nem akarta, Temesvárra a törökökhöz ment.

A gyulafehérvári ütközet után Csáky István abban fáradozott, hogy a török határon lévő három várat, Lippát, Jenőt és Fogarast, Bástának átadja, de az e várakban lévő Báthory Zsigmond-féle őrség csak az esetben volt hajlandó azokat elhagyni, ha hátralékos zsoldjuk nekik kifizettetik, mire Csáky és Básta őket saját vagyonukból elégitették ki és a várakba német zsoldosokat helyeztek el. Igen kapóra jött egy török csausznak juliusban történt elfogatása, kinél 40,000 aranyat találtak, mely összegből a Básta által a katonák fizetésére előlegezett 11,000 tallér fedezhető volt.

A Székely Mózes tulajdonát képező, Lippához nem messze fekvő és a törökök birtokában lévő Solymos várát, melyet egy aga 90 emberrel védelmezett, Básta Novemberben bevette.

Básta tábori szállásmestere, Juggoni Vincze, ki az örvendetes hírt, hogy egész Erdély ismét a császár hűsége alá vetette

¹⁾ Ortelius pag. 578.

²⁾ Hol aztán 12 évvel később meghalt.

magát, Prágába megvitte, a császártól 1602 szeptember 16-án egy 300 rajnai forint értékű arany lánczot kapott.¹⁾

Az Erdélyben folyó harcok egy időre véget értek ugyan, de a Básta kormányzása alatti béke 1602-ben nem volt olyan, hogy korábbi kegyetlenségeit elfelejtette volna; ellenkezőleg mindent megtett, amivel gyűlöletüket még fokozhatta. A megkínzott szegény ország szabadító után sóhajtozott és mindenkinek reménysege Székely Mózesre irányult.

Székely Mózes bejövetele az 1603-ik évben történn, az általlunk szabott kereten már túl terjed; csak annyit akarunk még megemlíteni, hogy Székely a szultán által az erdélyi fejedelemséget neki adó athnaméval jutalmaztatott meg. Az elégedetlenek által híva, saját tevékenységében bizva betört 1603 tavaszán Erdélybe és Gyula-Fehérvárt kezdte ostromolni. Innen kiáltványt intézett az erdélyi népekhez, hogy zászlója alá sorakozzanak.

Makacs ostrom után Gyula-Fehérvár végre megadta magát, Székely ezután Kolozsvárra ment, s úgy az, mint a legtöbb más város is, meghódolt.

Oly nagyszámú híve volt Székelynek, hogy Rudolf császár Erdélyt egészen át akarta neki adni, avval a föltétellel, hogy megelégedjék a tulajdonképeni Erdélylyel és Magyarország ama részét, melyet eddig az erdélyi fejedelmek birtak, a császárnak adja át. Székely eme föltételeket elvetette és az által a császárt a háború folytatására kényszerítette, mely 1603 július 17-én Székely és az ország tragikus sorsával Brassónál ért véget.»

GÖMÖRY GUSZTÁV.

¹⁾ Rumph Farkas többször idézett munkája. Chmel a császári udvari könyvtár kéziratai Bécs, II. köt. pag. 55—59.